

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Революция платформ. Как сетевые рынки меняют экономику – и как заставить их работать на вас / Дж. Паркер, М. Ван Альстин, С. Чаудари. М.: Манн, Иванов и Фербер, 2017. 304 с.
2. Global Retail Banking 2018: The Power of Personalization. Boston Consulting Group (BCG) Report. URL: <https://www.bcg.com/publications/2018/global-retail-banking-2018-power-personalization.aspx>.
3. Боднар О. Цифровізація та конкурентоспроможність бізнесу – ключові драйвери розвитку української економіки. URL: <https://business.ua/litsa/item/2452-tsifrovizatsiya-ta-konkurentospromozhnist-biznesu-klyuchovi-drajveri-rozvitku-ukrajinskoji-ekonomiki>.
4. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/pro-shvalennya-konceptsiyi-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-20182020-roki-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-yiyi-realizatsiyi>.
5. Про тренди digital-маркетингу для малого бізнесу 2017. URL: <https://psm7.com/blogs/o-trendax-digitalmarketinga-dlya-malogo-biznesa-v-2017-godu.html>. Назва з екрану.
6. Щороку в Україні з'являється 400 digital-стартапів. URL: <http://watcher.com.ua/2016/06/17/schoroku-vukrayini-zyavlyayetsya-400-digital-startapiv/>. Назва з екрану.
7. Игнатова Г.В. Причины возникновения резервов качества на промышленных предприятиях. Факторы успеха. 2015. № 2(5). С. 15–18.

ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

THEORETICAL BASIS OF RESEARCH OF ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE

У статті розглянуто генезис терміна «економічна безпека». Проаналізовано різні підходи до визначення сутності поняття економічної безпеки підприємства. Встановлено взаємозалежність економічної безпеки держави, галузі та підприємства. Належний рівень розвитку та безпеки підприємства є запорукою створення ефективної конкурентоспроможної економіки галузі. Своєю чергою, захищеність галузі забезпечує високу якість життя населення та є однією з найважливіших умов економічної безпеки країни.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, ефективність, конкурентоспроможність, загрози, економічний розвиток.

В статье рассмотрен генезис термина «экономическая безопасность». Проанализированы различные подходы к определению сущности понятия экономической безопасности предприятия. Установлена взаимозависимость экономической безопасности государства, отрасли и предприятия. Належащий уровень развития и безопасности предприятия является залогом создания

эффективной конкурентоспособной экономики отрасли. В свою очередь, защищенность отрасли обеспечивает высокое качество жизни населения и является одним из важнейших условий экономической безопасности страны.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, эффективность, конкурентоспособность, угрозы, экономическое развитие.

The article deals with the genesis of the term "economic security". Different approaches to the definition of the essence of the concept of economic security of the enterprise are analyzed. Interdependence of economic security of the state, industry and enterprises is established. The proper level of development and security of the enterprise is the key to creating an effective competitive economy of the industry. In turn, the security of the industry provides high quality of life of the population and is one of the most important conditions for the country's economic security.

Key words: economic security of the enterprise, efficiency, competitiveness, threats, economic development.

УДК 338.45

Чупрін Є.С.

аспірант
Харківський національний університет
будівництва та архітектури

Постановка проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій, спостерігається відсутність системності, координованості та єдиних поглядів стосовно категорійно-понятійного апарату економічної безпеки, яка є основним складником захисту від загроз як на рівні держави, так і на рівні галузі та підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики економічної безпеки представлені в працях таких українських учених, як:

О. Барановський, О. Бєлов, О. Власюк, В. Гесць, О. Гончаренко, С. Гордієнко, Б. Губський, Р. Дацків, Я. Жаліло, А. Качинський, Н. Кизим, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранушенко, М. Піх, Л. Шемаєва та ін., а також зарубіжних науковців, серед яких: Л. Абалкін, А. Архіпова, Є. Бухвальд, А. Городецький, Р. Гутман, В. Іванченко, В. Рубанов, В. Сенчагов, В. Тамбовцев та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення теоретичних основ економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Очевидно, що поняття «економічна безпека» бере свій початок із терміна «безпека». У найзагальнішому разі безпеку можна визначити як стан захищеності від будь-чого, адже поняття «безпека» походить від латинського слова *securitas*, що можна перекласти як «без турботи, страху». В Оксфордському тлумачному словнику термін «безпека» означає свободу чи захист від небезпеки чи тривоги; заходи, вжиті для гарантування безпеки країни, особи, цінності [23].

Термін «економічна безпека» вперше з'явився у 70-х роках ХХ ст. і був охоплений усіма сферами знань та набув широкого поширення в економічно розвинутих капіталістичних країнах. У міжнародній практиці поняття «економічна безпека» з'явилося у 80-х роках, а утвердилося і стало загально визнаним з прийняттям 40-ю сесією ГА ООН (1985 р.) резолюції «Міжнародна економічна безпека». Це стало поштовхом для появи нової науки про економічну безпеку, яка отримала назву «екосестейт» (*economic security of state*) як науки про державу і в подальшому «екосекент» (*ecosecent*) – науки про економічну безпеку підприємства [16].

Аналізуючи події, які супроводжували виникнення поняття економічної безпеки, можна стверджувати, що першоджерелом, яке вплинуло на його твердження, була конкурентоспроможність національних товарів на внутрішньому та зовнішньому ринках для підтримки демократії і захисту прав людини.

Вперше в Україні поняття «економічна безпека» ввійшло до наукового лексичного складу наприкінці ХХ ст. у підручнику «Економічна безпека держави», написаному Г. Пастернак-Таранушенком [17].

Актуальність дослідження даної проблематики зумовлена низкою причин [4; 9]:

- поняття економічної безпеки є універсальним вагомим зв'язуючим компонентом у системі співвідносин категорій «економіка» і «безпека». З огляду на формування соціально-економічної думки, питання безпеки ще в давні часи відігравало важливу роль у будь-якому соціумі, тому їй приділяли увагу чимало філософів, економістів і політиків (Демократ, Аристотель, Плутарх та ін.);

- без сумнівів, усім сферам процесу життєдіяльності людини можна надати характеристику за допомогою певних індикаторів, що вказували б на потенційні небезпеки, які доцільно брати до уваги під час постановки та реалізації завдань, висунутих оточенням, підприємствами та особистістю;

- через зростання кількості варіантів та альтернатив поглядів та способів реалізації завдань набуває актуальності розкриття сутності категорії «безпека».

Більшість науковців надає перевагу думці, що економічна безпека держави – це комплекс захо-

дів загальнонаціонального характеру, що має на меті забезпечення стійкого, безперервного розвитку і посилення економіки країни, який включає соціально-політичну стабільність, конкурентоспроможність на міжнародному рівні та незалежність держави, а також систему захисту від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Економічна безпека на галузевому рівні є менш дослідженою. У процесі вивчення особливостей розвитку галузей із багаторівневим аналізом основних чинників, які впливають на діяльність галузі, можна виявити прогнозовані та потенційно можливі загрози економічній безпеці галузі. Результативність такого дослідження залежить від повноти аналізу вибраного об'єкта як єдиного цілого з урахуванням його внутрішньої структури і системи його взаємозв'язків.

Науковцями розроблено багато різноманітних підходів до трактування сутності економічної безпеки підприємства. У літературі економічного напрямку подано різні тлумачення терміна «економічна безпека підприємства», які розроблені згідно із загальною стратегією до всіх суб'єктів господарювання незалежно від сфери діяльності.

На рис. 1 виділено низку підходів до визначення сутності терміна «економічна безпека підприємства».

Аналізуючи різні погляди науковців на визначення сутності економічної безпеки підприємства, можна зробити висновок, що це стан виробничо-комерційної структури, за якого забезпечується ефективність використання ресурсів та стійкість до негативного впливу внутрішніх та зовнішніх дестабілізуючих чинників.

Забезпечення надійності економічної безпеки підприємства можливе тільки за допомогою комплексності і системності її формування. Система економічної безпеки кожного суб'єкта господарювання є унікальною, її склад і ефективність залежать від стану галузі у цілому, прийнятої в державі нормативної бази, обсягу ресурсів підприємства, від сумлінності кожного співробітника у виконанні своїх завдань та обов'язків.

Варто зауважити, що успішний розвиток країни та її національно-господарського комплексу ґрунтується, головним чином, на ефективному використанні потенціалу стратегічних господарських складників національної економіки, тобто базових галузей, які виступають джерелами як економічного добробуту, так і стратегічних загроз. Взаємозв'язки і взаємовпливи між рівнями управління економічної безпеки держави, її галузевих систем і окремих суб'єктів господарювання (рис. 2) ілюструють, що в ієрархії ресурси окремого підприємства впливають на показники ефективності функціонування галузі та стан економічної безпеки країни у цілому [18].

Захисний	Фундаментом підходу є захищеність підприємства або інтересів від небажаних загроз (внутрішніх чи зовнішніх, активних чи пасивних). У межах даного підходу виділяють два напрями: захищеність від небажаних змін (загроз); захищеність інтересів
Стійкісний	Характеризує здатність підприємства зберігати такі головні властивості, як стійкість і рівновага
Еволюційний	Полягає у визнанні факторів зміни навколишнього середовища як основної рушійної сили розвитку і зміни підприємства. Встановлюється тісний зв'язок між об'єктом і середовищем, причому об'єкт змінюється з метою виживання в умовах мінливого середовища, а середовище змінюється у зв'язку зі зміною об'єктів
Процесний	Акцентується увага на процесах, що зумовлюють зміну рівня економічної безпеки підприємства
Діяльнісний	Акцентує увагу на об'єктивній дійсності суб'єкта у певних умовах, що базується на активній взаємодії цього суб'єкта та умов його існування, якими він опанував у процесі власної самореалізації і здатен контролювати господарську діяльність підприємства
Ресурсно-функціональний	Передбачає найбільш ефективне використання наявних ресурсів підприємства (основних засобів, оборотних коштів, персоналу тощо) із виокремленням певних функціональних складових
Конкурентний	Акцентується увага на наявності конкурентних переваг підприємства, виявленню і використанню його сильних сторін
Гармонізаційний	Передбачає гармонізацію інтересів підприємства з інтересами зовнішнього середовища, що сприятиме нівелюванню впливу загроз стабільній діяльності підприємства
Інформаційний	Основою підходу є формування і використання інформації та заходи щодо її захисту стосовно внутрішнього і зовнішнього середовища
Фінансовий	Характеризує спроможність підприємства забезпечувати реалізацію своїх фінансових інтересів
Економіко-правовий	Полягає у протистоянні та захисті від різних видів економічних злочинів (корупція, шахрайство, фальсифікація, промислове шпигунство, крадіжки)
Системний	Передбачає гарантоване збереження рівноваги та стійкості, а також рівень захисту від різноманітних загроз
Ситуаційний	Основою даного підходу є адаптація підприємства до існуючих умов шляхом впливу конкретних обставин на безпеку підприємства в конкретний момент часу
Узагальнюючий	Врахування та узагальнення провідних ідей більшості підходів

Рис. 1. Підходи до визначення терміну «економічна безпека підприємства»

Джерело: [3; 8; 12; 15; 18–20]

Існує тісна залежність між рівнем економічної безпеки підприємства та економічною безпекою країни. Достатній рівень розвитку та безпеки підприємства є невід'ємним елементом ринкової системи господарювання та сприяє створенню ефективної конкурентоспроможної економіки галузі, яка забезпечує високу якість життя населення та є однією з найважливіших умов економічної безпеки країни.

Підґрунтя забезпечення економічної безпеки підприємств ринкової системи господарювання становлять ідеї структурної й функціональної варіативності як способу забезпечення конкурентоспроможності за фінансового, трудового, товарного та інших різновидів ринкового хаосу; чималої вагомості набуває виокремлення об'єктів та суб'єктів економічної безпеки [11].

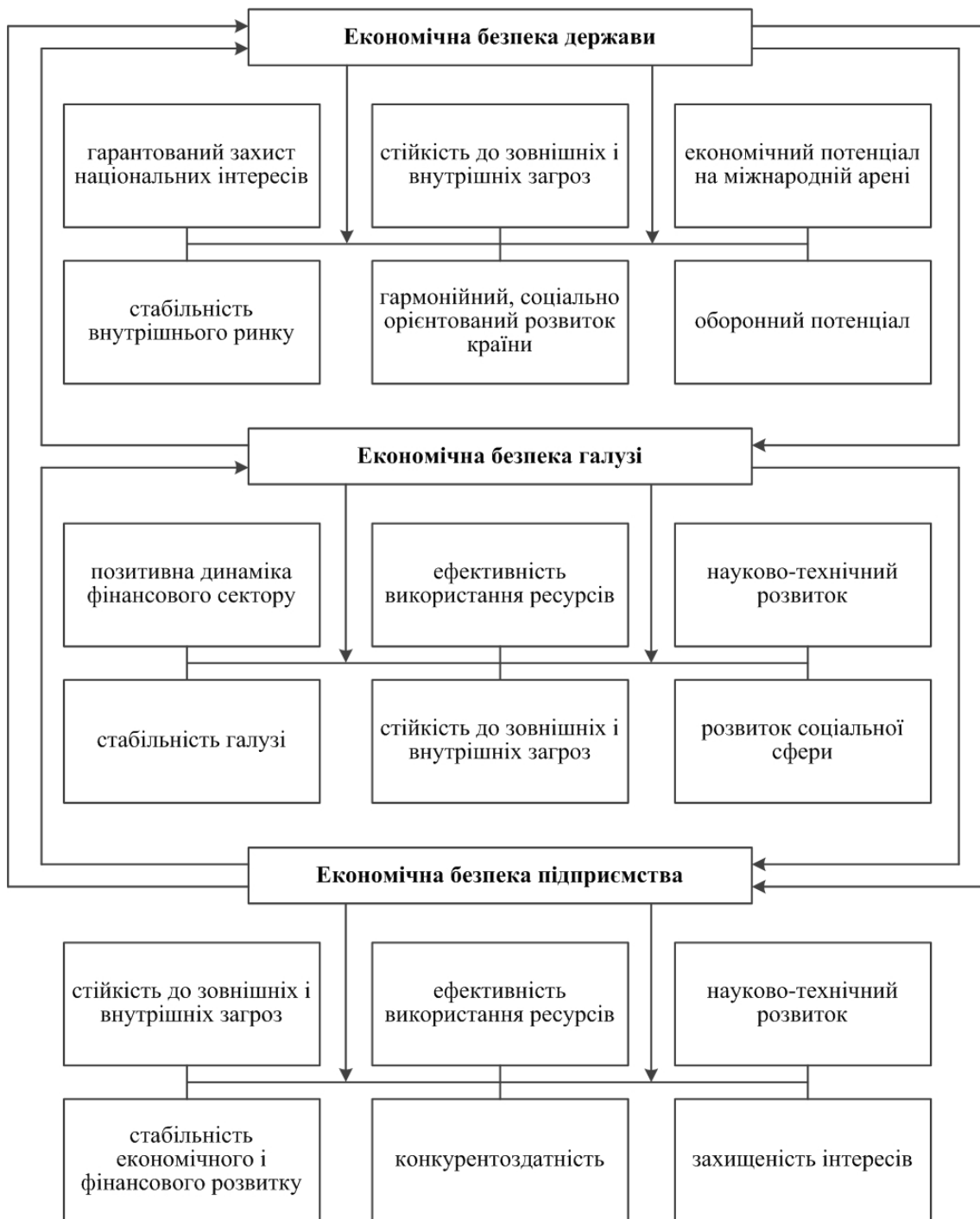

Рис. 2. Взаємозв'язок економічної безпеки держави, галузі та підприємства

Джерело: [1; 2; 10; 5; 21; 13; 6; 7; 14]

На рис. 3 представлено об'єкти та суб'єкти економічної безпеки.

Узагальнено можна сказати, що об'єктом економічної безпеки підприємства є стабільний економічний стан підприємства з формуванням ресурсного забезпечення підприємства та його розвиток, а суб'єктами виступають фізичні та юридичні особи, які приймають управлінські рішення, визначають мету функціонування підприємства, розробляють

тактичні та стратегічні плани підприємства та здійснюють моніторинг загроз і можливостей.

Зміст категорії економічної безпеки підприємств розкривається через забезпечення підтримки та гарантування реалізації стратегічних інтересів суб'єкта господарювання за допомогою використання всіх можливостей зовнішнього середовища із застосуванням продуктивної взаємодії із суб'єктами внутрішнього середовища (рис. 4).

Рис. 3. Об'єкти та суб'єкти економічної безпеки

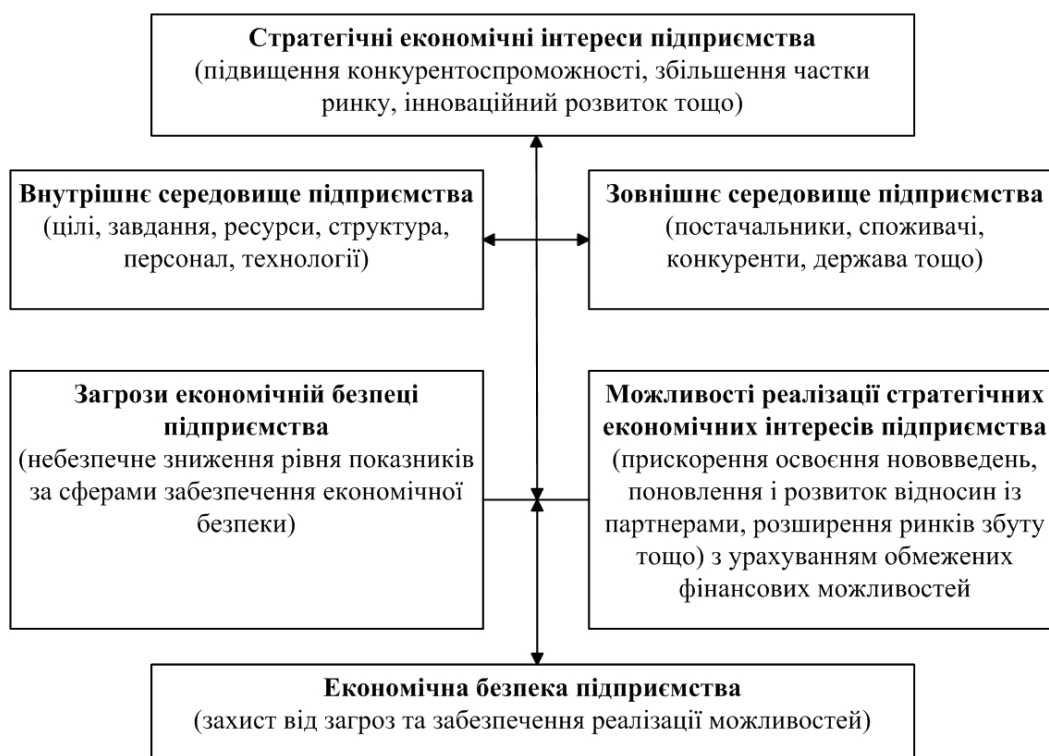

Рис. 4. Система зв'язку між стратегічними економічними інтересами підприємства та його економічною безпекою [22]

Аналізуючи дослідження категорії економічної безпеки, можна зробити висновок, що переважна більшість науковців вважає мету та цілі економічної безпеки підприємства та стратегічні економічні інтереси підприємства взаємопов'язаними поняттями.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, узагальнено економічну безпеку підприємства можна представити як стан суб'єкта господарювання, за якого гарантується реалізація власних стратегічних економічних інтересів, а також захищеність від наявних та потенційних загроз. Про-

аналізувавши різні підходи до визначення поняття «економічна безпека держави – галузі – підприємства», можна зробити висновок, що існує тісний взаємозв'язок між рівнем економічної безпеки підприємства та економічною безпекою країни. Достатній рівень розвитку та безпеки підприємства є невід'ємним елементом ринкової системи господарювання та сприяє створенню ефективної конкурентоспроможної економіки галузі, яка забезпечує більш якісне соціальне забезпечення та є однією з найважливіших умов економічної безпеки країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ареф'єва О.В., Кузьменко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств. К.: Європ. ун-т, 2005. 170 с.
2. Білошкурська Н.В., Білошкурський М.В. Теоретичні аспекти економічної безпеки підприємств. Сталий розвиток економіки. 2013. № 2(19). С. 85–89.
3. Бровкіна Ю.О. Підходи до вивчення поняття економічної безпеки підприємства. Економіка: реалії часу. 2015. № 1(17). С. 122–128.
4. Безопасность предпринимательской деятельности: учеб. пособ. / Н.П. Ващекин, М.И. Дзлиев, А.Д. Урсул; Моск. гос. университет коммерции. НИИ устойчивого развития и безопасности; 2-е изд., доп. и перераб. М.: Экономика, 2002. 334 с.
5. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк та ін.; за ред. В.М. Геєця. Харків: ІНЖЕК, 2006. 240 с.
6. Гордієнко С.Г. Забезпечення економічної безпеки України Службою безпеки. Економічні злочини: попередження і боротьба з ними. К., 2001. С. 121.
7. Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан та стратегія забезпечення. К.: Укрархбудінформ, 2001. 122 с.
8. Дубецька С.П. Економічна безпека підприємств України. Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України: збірник матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 16–17 травня 2001 р.). К.: Європ. ун-т, 2003. С. 146–172.
9. Єднак В.Ю. Світовий досвід розв'язання проблеми забезпечення економічної безпеки. Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». 2009. № 3. С. 51–54.
10. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы. Бизнес Информ. 1999. № 11–12.
11. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент: навч. посіб.; 3-є вид., випр. і доп. К.: Знання, 2008. С. 287.
12. Коваленко О.В., Лисенко Л.В. Підходи до визначення поняття економічної безпеки підприємства. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_7_028.pdf.
13. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія. К.: Лібра, 2003.
14. Економічна безпека: навч. посіб. / О.Є. Користін, О.І. Барановський, Л.В. Герасименко. Київ: КНУВС, 2010. 368 с.
15. Ляшенко О.М. Аналітичний огляд сучасних підходів до визначення сутності економічної безпеки підприємства. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2014. № 1(21). С. 254–263.
16. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. Луганськ: СЛУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.
17. Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: монографія. К.: Київський економічний інститут менеджменту, 2003. 320 с.
18. Піх М.З. Формування економічної безпеки підприємств харчової промисловості: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Київ, 2016. 318 с.
19. Подлужна Н.О. Організація управління економічною безпекою підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами». Донецьк, 2003. 20 с.
20. Економічна безпека: напрями дослідження та її характеристики / Г.І. Рзаєв, Т.Г. Рзаєва, О.О. Синюк. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2013. № 3. Т. 1. С. 238–246.
21. Сумець О.М., Тумар Б.М. Стратегії сучасного підприємства та його економічна безпека: навч. посіб. К.: Хай-Тек Прес, 2008. 400 с.
22. Шемаєва Л.Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. ... д-ра екон. наук. К., 2010. 39 с.
23. Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford, 1995. P. 1062.